

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Αρ. 27-28 (1992)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 27-28 (1992)

Αρκάδιος Λευκός

Μ.Μ. Παπαϊωάννου

Copyright © 2022, Μ.Μ. Παπαϊωάννου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπαϊωάννου Μ. (2022). Αρκάδιος Λευκός. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, (27-28), 249–256. ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/prevchr/article/view/30081>

ΑΡΚΑΔΙΟΣ ΛΕΥΚΟΣ

του Μ.Μ.Παπαϊωάννου
κριτικού λογοτεχνίας

Ο Καρυωτάκης δεν είναι μεμονωμένη περίπτωση. Δεν πρόκειται για τον καρυωτακισμό στην ποίηση, αλλά για το κοινωνικό φαινόμενο που δημιούργησε τον Καρυωτάκη και τον καρυωτακισμό. Ο Καρυωτάκης διαφέρει σε τούτο: μένει ως το τέλος ασυμβίβαστος. Ο καρυωτακισμός περιορίστηκε στην ποίηση και δε συνοδεύτηκε από κύμα αυτοκτονιών, όπως είχε συμβεί με το «Βέρθερο» του Γκαίτε. Στη δεύτερη έκδοση της «Κρίσης» (1972) από τις εκδόσεις «Γαλαξίας» δίνονται τα παρακάτω στοιχεία για το συγγραφέα της, τον Αρκάδιο Λευκό: «...γεννήθηκε στο Ρέθυμνο το 1905. Σπούδασε νομικά, δικηγόρησε στη Θεσσαλονίκη και υπηρέτησε ως δημόσιος υπάλληλος. Την «Κρίση» ακολούθησαν μια σειρά μυθιστορήματα που τον καθιέρωσαν ως έναν από τους πιο ανηπρωσωπευτικούς συγγραφείς της γενιάς του Τριάντα: «Κίτρινο και γαλάζιο», «Δαίμονες και σταυροί», «Πίσω απ' τον ήλιο», «Συλλογή από μαχαίρια» (Κρατικό βραβείο πεζογραφίας 1970).»

Με βάση αυτά τα στοιχεία που δόθηκαν όσο ζούσε - γιατί πέθανε εν τω μεταξύ - μπορούμε να θεωρήσουμε το μυθιστορημά του «Πίσω απ' τον ήλιο» (1968) ως αυτοβιογραφικό και μάλιστα ως απομνημόνευμα. Από αυτό το μυθιστόρημα μαθαίνουμε πως η ζωή του, τουλάχιστον στα παιδικά του χρόνια, ήταν μαρτυρική. Ο πατέρας του δικαστικός κλητήρας. Σκληρός στην εκπλήρωση των καθηκόντων του, αλλά και για την οικογένειά του. Η μάνα του καλότατη, αναγκάστηκε να μεγαλώσει μέσα σε μεγάλη φτώχεια τα δύο αγόρια και τα δύο κορίτσια της. Ο πατέρας του έφτασε στο σημείο να σκοτώσει δύο τροπούς οφειλέτες του δημοσίου και μετά το φόνο, να φύγει για να μη συλληφθεί, αφήνοντας πίσω την οικογένειά του στο έλεος δυσμενέστατων συνθηκών.

Τον έπασαν - για να είμαστε μέσα στα πράγματα - αλλά τον άφησαν με εγγύηση. Αυτός όμως το 'σκασε. Κάποιο βράδυ μπήκε σε μια βάρκα με πανάκι και

βγήκε κοντά στα Χανιά. Είχε αφήσει τη γυναίκα του έγκυο επτά μηνών στην πρώτη κόρη, τη Στέλλα. «Και σε δύο μήνες η οικογένεια αποκτούσε την μεγάλη μου αδερφή. Στα χρόνια που ακολούθησαν, άλλα τρία παιδιά προστέθηκαν. Η Κρήτη, ήταν πολιτεία ανεξάρτητη και αυτά που γίνονται τώρα για την έκδοση ενός εγκληματία, απ'τη μια χώρα στην άλλη, δεν γίνονταν τότε. Ο πατέρας μου έκανε πάλι το δικαστικό κλητήρα. Η οικογένειά μου έζησε ήσυχα - τα μόνα χρόνια - ως το δεκατέσσερα (1914).»

Και από κει όμως αναγκάστηκαν να φύγουν.

«Αυτή τη φορά ο πατέρας μου δε σκότωσε, όμως έσπασε το χέρι ενός Κρητικού: Υπήρχε στα Χανιά, ένας πολύ ψηλός άνθρωπος, ο πιο ψηλός της πόλης. Γολιάθ... τον παρονόμαζαν... Αυτός λοιπόν ο Γολιάθ είχε μαγαζί στη αγορά, που πουλούσε λάδια και σαπούνια. Είχε αναθέσει στον πατέρα μου δουλειές σχετικές με εκτελέσεις και πλειστηριασμούς, όπου όπως έχουμε πει, διακρινόνταν... Οι παραγγελίες έγιναν και ο πατέρας μου ζήτησε την αμοιβή του... Ο Γολιάθ θέλησε να τον κατακεράσει, αλλά ο δικαστικός κλητήρας με το βαρύ μπαστούνι του του έσπασε το μπράτσο του. Πάλι για να μη συλληφθεί, έφυγε για το Ρέθυμνο, το Ηράκλειο και από εκεί για τον Πειραιά.»

Η μάνα με την πρωτοκόρη της τη Στέλλα αποφάσισαν να εγκαταλείψουν την Κρήτη και να γυρίσουν στο χωριό τους στη Λακωνία. Γλύτωσαν για λίγο καιρό από την τυραννία του πατέρα. «Δεν έκανε, ούτε έλεγε αστεία ποτέ του, δε διηγήθηκε ποτέ του ένα ανέκδοτο, να κάνουμε γούστο, να γελάσουμε και μεις, να ξεθαρρευτούμε. Όλο τα μαθήματα, διάβασε λοιπόν! Διάβασε, είπα. Σε μένα τις πιο πολλές φορές. Τι τραβούσα ο δόλιος εγώ, το αγόρι το μεγαλύτερο. Πήγαινε εδώ... κάανε εκείνο. Από έξι επτά χρονών. Και σα δεν έκανα σωστά, αυτό που με είχε διατάξει, έπεφτε η κατακεφαλιά! Πόσες να έχω φάει απ' το χέρι του το βαρύ, το σκληρό χέρι του... Που να θυμηθώ, πως να ης μειρήσω... Για τίποτα δεν το είχε να σηκώσει το χέρι και να μου καταφέρει στο πίσω μέρος του κεφαλιού το χτύπημα. Σαν ήταν μεγάλο το έγκλημά μου, να έχω σπάσει ένα γαλόνι με κρασί ή λάδι, να πούμε, που ξέφυγε από τα κεράκια ενός παιδιού επτά χρονών, τότε έβγαζε τη ζώνη του και μ' άρχιζε. Μια, δύο, τρεις... δεκαπέντε. Έπεφτε η μάνα μου στη μέση, και η αδερφή μου αργότερα κι έτσι σταματούσε ο δαρμός!»

Ο Σωτήρης, το πραγματικό όνομα του ήρωα του μυθιστορήματος και πιθανόν το πραγματικό όνομα του συγγραφέα, από τα οκτώ του χρόνια έκανε κρέν... δικαστικού κλητήρα. Όταν ήταν στα Χανιά ακόμα. Παρά ταύτα καλοσύνη καμιά από τον πατέρα του. Το καλοκαίρι τελείωνε μαζί και οι σχολικές διακοπές στην περιοχή του Γυθείου, όπου έμενε η οικογένεια κοντά στο συγγενολόγι της μάνας. Ο πατέρας από τη Χαλκίδα όπου είχε καταφύγει ανέβηκε στη Θεσσαλονίκη. Εκεί τράβηξε κοντά του τη γυναίκα του και τα παιδιά του. Έτσι αρχίζει ο δεσμός του Αρκαδίου με την πρωτεύουσα του Θερμαϊκού. Ο πατέρας βρήκε δουλειά στη Γενική Διοίκηση αλλά η μοίρα ήθελε να ζουν «Πίσω απ' τον ήλιο». Είχε φτάσει το ένταλμα της σύλληψής του από την Κρήτη, για το χέρι του Γολιάθ. Τα κατάφερε να το σκάσει για το Βόλο. Η δυστυχία και πάλι φώλιασε στο σπίτι. Πάνω στον πόλεμο και στο Δικασμό βενιζελικών και ανηβενιζελικών. Η συνέχεια, η πείνα. Η μάνα να ξενοπλένει και η μεγάλη αδερφή, η Στέλλα, να φροντίζει τ' αδέρφια της.

Ο Σωτήρης, δώδεκα χρονών, πήρε το στραβό δρόμο. Διάβαζε αστυνομικά μυθιστορήματα, ίδρυσε τη συμμορία του «ο μαύρος όφης!» Το 1917 ήταν η πιο φριχτή

χρονιά. Από τα σπίτια όπου πήγαινε και ξενόπλενε η μάνα του, είχε μείνει ένα. Στο σπίτι που καθόντουσαν καθυστερούσαν πολλά νοίκια και τους βγάλαν. Ζούσαν από την ευσπλαχνία της γειτονιάς. «Ήταν μια φιλενάδα της, γειτόνισσα, που μας λυπόταν και εκτός από την αμοιβή για την πλύση μας έδινε και τρόφιμα, ακόμα και παλιά παπούτσια και ρούχα των παιδιών της, γιά μας. Μια οικογένεια όμως με πέντε άτομα, δεν μπορούσε να τα βγάλει πέρα, με τον μοναδικό αυτόν πόρο. Τις πιο πολλές μέρες, δεν μαγειρεύαμε. Το μεσημεριάτικο γεύμα μας, ήταν ένας καφές - νεροκαφές - κάποιο ξεροκόμματο ψωμί - ψωμί να το πεις - και μιας πεντάρας... στραγάλια!»

Αυτή η κατάσταση τον είχε κάνει σκληρό το Σωτήρη. Όλα τα βάσανα τα τραβούσε η μεγάλη αδερφή του, η Στέλλα. Οι άλλοι είχαν γίνει δύστρογοι. Στα δεκάξι και στα δεκαεφτά της ν' ανταποκρίνεται στα δύσκολα μαθήματα του σχολείου και τις δουλειές του σπιτιού. Ένας ξάδερφός τους στραπώτης αποθηκάριος στο λόχο άρχισε να τους βοηθάει με φαΐ από το συσσίτιο και κουραμάνια. Στο τέλος μείνανε και χωρίς σπίτι. Χρωστούσανε πολλά νοίκια. Ένας γνωστός τους από τα Χανιά κωροφύλακας, τους βρήκε ένα δωμάτιο σ' επιταγμένο τούρκικο σπίτι. Σ' αυτή τη στιγμή της δυστυχίας τους - στα 1917 - έδωσε σημεία ζωής ο πατέρας τους από το Βόλο, όπου ζούσε φυγόδικος. Τα είχε φπάξει με μια παντρεμένη και τους ξέχασε. Τέλος η οικογένεια ενώθηκε πάλι. Όμως η Στέλλα δεν άντεξε την πείνα και την κούραση. Άρπαξε φυματίωση. «Η αδερφή μου, το υπέροχο ανθρώπινο πλάσμα, που μας αγαπούσε και νοιαζόταν για όλους, ο πραγματικός αυτός άνθρωπος, καταδικάστηκε από τη βλακεία των γονιών της, σε θάνατο. Κι αυτός ήρθε ανάληπτος, ενάμιση χρόνο αργότερα».

Ο αυριανός συγγραφέας εκτός απ' το σχολείο - το Γυμνάσιο - ανέλαβε να πουλαεί ψωμί. Το ψωμί πουλιόταν με το δελτίο. Ο πατέρας, ειδικός σ' αυτά, είχε φπάσει πλαστά δελτία. Το παραπανήσιο το πουλούσε σε άλλες οικογένειες με πολλά παιδιά στη διπλή τμή. Αλλά η κατάσταση δεν άργησε ν' αναποδογυρίσει. Ο πατέρας πιάστηκε. Μείνανε πάλι μόνοι. Ο Σωτήρης παράτησε το σχολείο. Συνέχισε τη δουλειά με τα δελτία του ψωμιού. Αλλά τα μισά λεφτά τα κρατούσε και τα έτρωγε μόνος του!!! Έπεσε στην αλητεία. Έκλεβε. Η Στέλλα πέθανε. Ο πατέρας βγήκε από τη φυλακή. Αυτός ξαναπήγε στο Γυμνάσιο. Παίρνοντας το απολυτήριο κατέβηκε με τη μητέρα του στην Αθήνα και γράφτηκε στο Πανεπιστήμιο, στα νομικά. Σαν πήρε το πτυχίο, στρατεύτηκε. Μετά το στρατιωτικό, διορίστηκε έκτακτος στο Υπουργείο Γεωργίας (1927). Μπλέχτηκε και παντρεύτηκε. Αλλά η τύχη του και εδώ δεν του στάθηκε ευνοϊκή. Μα και στη συνέχεια, ως το τέλος της, η ζωή του τον πότισε πολλά φαρμάκια, τον έκανε ιδιότροπο, φυγόκοσμο, να μισεί τους ανθρώπους και την αγάπη του γι' αυτούς να την αντικαθιστά με την αγάπη του για τα ζώα.

Με τα πρώτα του έργα ο Αρκάδιος Λευκός αποδίδει τη μεταπολεμική και τη μεταμικρασιατική ατμόσφαιρα ακριβέστερα, ίσως γιατί η πεζογραφία προσφέρεται περισσότερο στην ανάλυση. Πρωτοφάνηκε από τη «Νέα Εστία» το 1932 με τη νουβέλα του «Σε πόλεμο με τον εαυτό μου». Το 1934 κυκλοφόρησε στη Θεσσαλονίκη τη δεύτερη νουβέλα του «Κρίσις...». Ο ήρωάς του κινείται μέσα στο ίδιο κλίμα. Αλλά και στο μυθιστόρημά του «Κίτρινο και γαλάζιο» (1953) ο ίδιος ήρωας είναι, που διαρκώς βρίσκεται σε πόλεμο με τον εαυτό του, δηλαδή μονολογεί και μόνιμα αμφιταλαντεύεται. Είναι ο μικροαστός που ενώ τον συνθλίβει η μαύρη πραγματικό-

τητα του μεσοπολέμου, αυτός έχει την περριά του, να σώσει τον κόσμο, αυτός ένα άτομο ασύνδετο με τον περίγυρό του.

«Ένα πρωί μου δώσαν τα παπούτσια στο χέρι». Έτσι αρχίζει η πρώτη του νουβέλα. «Η υπηρεσία που δούλευα πέντε χρόνια γραμματέας - δε χρειάζεται εδώ το όνομά της - διαλυότανε και για τούτο. Τότε που είχα διοριστεί το ξερα πως η Υπηρεσία ήταν προσωρινή και μια μέρα θα παίρνα δρόμο όπως κι οι άλλοι...».

Όταν απολύθηκε ήταν εικοσιεφτά χρονών, παντρεμένος ένα χρόνο, με το διάδοχο στα σκαριά και χωρίς ψιλή στην τσέπη του. Η απασχόληση με τα προβλήματα του βίου του ήταν πολύ οκληρή. Είχε πεισθεί βέβαια από μόνος του πως ο δικός του προορισμός ήταν η αναμόρφωση του ανθρώπινου γένους. Είχε αφοσιωθεί λοιπόν στη λόξα του. Στη δεύτερη νουβέλα του «Κρίσις...», το 1934, δύο χρόνια μετά, ο ίδιος έκτακτος υπάλληλος που κινδυνεύει να τον απολύσουν, μ' ένα μισθό πενιχρό, με γυναίκα και παιδί.

Διεκτραγωδεί τα κάλια του, κάλια δημοσίου υπαλλήλου, αλλά δεν απελπίζεται γιατί δεν είναι φταιξιμό του, όπως του λένε οι άλλοι για να τον παρηγορήσουν. Φταίει η κρίση... Ναι, μα γιατί δεν φταίει για όλους η κρίση; Γιατί αυτός να έχει κουστούμι, που του κόλλησε πάνω του σαν προβιά και άλλοι... Με τη διπλή προσωπικότητα, του υπαλληλάκου από τη μία και από την άλλη του ονειροπόλου, που σκέφτεται να λύσει τα σύγχρονα προβλήματα του κόσμου, δίνει ωμά την πραγματικότητα του μεσοπολέμου και την άλλη όψη της που θα την αντικαταστήσει σύμφωνα με τα σχέδιά του.

Όμως ο Αρκάδιος είναι μικροαστός και η λύση που δίνει ανάλογη: τακτοποιείται με τη συνείδησή του. Τυπικά θα έπρεπε ν' αυτοκτονήσει, μα γιατί να το κάνει με το χέρι του; Διαλέγει τη φυγή κι αφήνει την ανθρωπότητα να δέρνεται αιώνια. Δεν αισθάνεται κανένα οίχτο γι' αυτήν: «Και σικαίνομαι και μισώ τους ανθρώπους! Άλλους σικαίνομαι, άλλους μισώ. Είναι και κάπ λίγοι, συγκριτικά, που τους λυπάμαι. Είναι οι ανάπηροι, σωματικά και ψυχικά. Αλλά κι αυτούς, αν αποχτούσα τη δύναμη, θα τους έριχνα όμως στον Καιάδα! Να γλυτώσουν κι αυτοί απ' την τέτοια ζωή τους κι οι άλλοι που τους έβλεπαν. Άμα βγάλω τώρα όλους αυτούς, που συκαίνομαι, μισώ και λυπάμαι, π μένει, ε; Μένει αυτό που πρέπει να μείνει. Οι λίγοι και - σχετικά - καλοί». Παρακάτω επαναλαμβάνει: «Μισώ τους ανθρώπους! Γιατί είναι κακοί και φθονεροί, κι άπληστοι και ακόρεστοι! Γιατί είναι άθλιοι στις σκέψεις τους και απαίσιοι στις πράξεις τους!». Μισεί προ πάντων τους ανθρώπους, που όλους τους αιώνες τα καταφέρνουν να είναι στην εξουσία. Δεν είναι λοιπόν αυτή κοινωνία ανθρώπων. Είναι καιρός να καταστραφεί, για έναν βιβλικό κατακλυσμό! Και σα σε παραίτηση: «Και κάποια μέρα, θα καταστραφεί τούτο το Σύμπαν σας... Και θα 'ρθεί από μίαν άκρη του απέραντου χάους ένα άλλο Σύμπαν! Με άλλους Γαλαξίες και ήλιους και με άλλες Γήες - όχι σαν τούτην εδώ. Και θα έχει άλλους θεούς το καινούργιο εκείνο Σύμπαν. Πιο δίκαιους. Κι άλλου είδους ανθρώπους! Πιο δίκαιους ανθρώπους! Και θα έχει, προπάντων, έναν δίκαιο Νόμο, βασικόν. Να ζουν οι άνθρωποι εκείνης της άλλης Γης με το ίδιο ριζικό. Κι όλοι θα ζουν σε κείνην την καλή γη κάτω από τον ήλιο της λουσμένου πάντα απ' τις χρυσές ακτίνες του. Και κανένας δε θα επιτρέπεται να ζει πίσω απ' τον Ήλιο, όπως σε τούτην εδώ την καταραμένη σας Γη!»

Τα πουλιά μόνο λυπάται. Τα χελιδόνια και τους γλάρους και τα σπουργίτια. Και τα δέντρα, τ' αγαθά δέντρα, που πρασινίζουν τη μαύρη και κόκκινη γη: «Θα πάω

σε μια ερημιά, φωνάζει, θα πάω μέσα στη ζούγκλα, στην πιο βαθιά μεριά, όπου δε βρω πατημασιές ανθρώπων. Θα πετάξω εκεί τα κουρέλια που φοράω και θ' αφήσω τις τρίχες μου να μεγαλώσουν. Σαν ένα ζώο θα βρω μια σπηλιά, μια κουφάλα ενός δέντρου, θα σκάσω μια τρύπα κάπου και θα κώνουμε να κοιμάμαι τη μέρα... Θα πάψω να μιλώ και να σκέπτομαι, θα περπατώ με τα τέσσερα και θα μπήγω κραυγές άναρθρες. Θα σκαρφαλώνω στα δέντρα και θα συνουσιάζομαι με μαϊμούδες! Απ' τ' αγαθά σου ανθρωπότητα, που τόσο είχα ποθήσει, δε ζητώ πια τίποτα. Δεν έχω ανάγκη πια. Σαν αγρίμι θα ζήσω όσο μου μένει... Ε, και σαν έρθει κάποτε, αυτή η Δεύτερη Παρουσία, που δεν μπορεί να μην έρθει, οπότε και να 'ναι, ε, τότες ανθρωπότητα αμετανόητη, ξέρε πως τ' άγρια ζώα του δάσους θα 'ναι οι εκλεκτοί που θα βάλλει το Σύμπαν να βασιλέψουν από κει και πέρα πάνω στη Γη!...»

Ρίξε το όπλο και σωριάσου πρηνής,
 όταν ακούσεις ανθρώπους.
 Όταν ακούσεις ποδοβολητά
 λύκων, ο θεός μαζί σου!

Καρνωτάκης

Μα δε θα χρειαστεί η Δεύτερα Παρουσία για να παραδώσει την εξουσία στα θηρία. Αυτές οι δυνάμεις που σε κάνουν να επικαλείσαι τη ζούγκλα, υπάρχουν και εργάζονται γι' αυτό το σκοπό, να ρίξουν την ανθρωπότητα στην αγριότητα. Να, ο φασισμός! Το μήνυμα το είχε δώσει στην ώρα του ο Πέτρος Πικρός στο μυθιστόρημά «Ο άνθρωπος που έχασε τον εαυτό του». Ο καπιταλισμός αποκτηνώνει τον άνθρωπο. Τον σπρώχνει να τρώει τον εαυτό του. Θολώνει και το νου των συγγραφέων, για να μη μπορούν πίσω απ' το κακό να δουν τις κοινωνικές δυνάμεις που το προκαλούν. Ο διάσημος Γάλλος μυθιστοριογράφος Λουί Φερντινάν Σελίν είχε πάθει ένα είδος ιδεολογικής αχρωματοψίας. Απ' αυτή την πάθηση πάσχουν και οι σύγχρονοι αναθεωρητές του μαρξισμού. Τι φασισμός τι κουμμουνισμός. Ο Σελίν έβλεπε μόνο την κοινωνική κόλαση. Προέρχονταν από αγροτική οικογένεια και ως γιατρός που υπόφερε για να σπουδάσει πρόσφερε τις υπηρεσίες του δωρεάν στη φτωχολογιά. Ανθρωπιστής ως επιστήμονας, αλλά ιδεολογικά το κόκκινο το σύγχιζε με το μαύρο. «Ο Σελίν, έλεγε ο Μπαρμπύς,» γράφει στο βιβλίο της *Προσωπικότητες που γνώρισα* η Λιλίκα Νάκου, «είναι ένας μεγαλοφυής, με το παραμύθιο του οραματιστή και την πνοή του θαυματουργού.» Ο Σελίν βλέπει τον κόσμο σα μια κόλαση αδικίας και σκληρότητας που είναι ώριμη να καθεί από το πρόσωπο της γης. Και σ' αυτήν μέση στην Κόλαση που βράζουμε όλοι, μέσα στην κακία και την απονιά, λυπάται μόνο τα παιδιά και τα ζώα, για τα οποία βρίσκει μέσα του θησαυρούς τρυφερότητας. «Με λένε αναρχικό, έλεγε ο Σελίν. Μα τί άλλο μπορεί να είναι κανείς μέσα σ' αυτόν τον κόσμο;»

Ο Αρκάδιος Λευκός παρουσιάζει κάπως τα ίδια συμπτώματα μα λιγότερο επώδυνα. Δεν τον απασχόλησε η κόλαση του πολέμου. Καταπάστηκε με τις λεπτομέρειες του δημοσίου βίου, όπως η γραφειοκρατία. Τη γυναίκα συμβία την ανημετώπιζε σαν υποχοντριάκός και δεν αποκλείεται να είχε καταντήσει από νωρίς ψυχοπαθής, όπως είπαμε, σε όλα τα μυθιστορήματά του ο πρωταγωνιστής είναι μόνιμα ο ίδιος, ακέραιος, αδέκαστος, ονειροπόλος, δημιουργός νέας κοσμοθεωρίας. Στο «Δαίμονες και σταυροί», ο Θεοφάνης Γκράτσης, προϊστάμενος της Περιφερειακής Υπηρεσίας του Υπουργείου Ανασυγκροτήσεως, μηχανολόγος με βαθμό τμηματάρχη Α', είχε

έρθει στην πόλη Ρ. - τελευταία μετάθεση απ' την Αλεξαντρούπολη. Ετοιμάζεται να βγει από το σπίτι για να πάει στο γραφείο του. Η γυναίκα του βασανισμένη απ' τις συνεχείς μεταθέσεις, τις μεταφορές και τα ξανασπασίματα του νοικοκυριού τους τον παρακαλεί να μη ξανασυγκρουσθεί με το νομάρχη, τους τοπικούς κομματάρχες, τους βουλευτές της επαρχίας για τα ρουσφέτια. Τη διαβεβαίωσε πως θα προσέχει. Αλλά δεν εξαρπτόταν μόνο απ' αυτόν. Όταν του ζητούν παρανομίες για τους φίλους της κυβέρνησης, χωρίς να το θέλει, φτάνει στην άρνηση και στη σύγκρουση με συνέπεια τη νέα μετάθεση. Και δω ο ήρωας του μυθιστορήματος βάλθηκε να διορθώσει το κράτος, να το σώσει από το ρουσφέτι. Αυτός, ένας ακέραιος υπάλληλος μέσα σε χιλιάδες άλλους συναδέλφους, πρακτικότερους απ' αυτόν, φιλοπηθήκε να κατορθώσει τα ακατόρθωτα. Όσο κι αν είχε απελπιστεί από τον κατατρεγμό των βουλευτών και των υπουργών, δεν εννοούσε ν' αλλάξει, ώσπου το κακό έφτασε ως την παραπομπή του σε επιτροπή για απόλυση. Τότε κυριολεκτικά τα έχασε. Δεν είχε κανέναν να του συμπαρασταθεί, να τον σώσει από την καταστροφή. Αλλά δε λείπει ο «από μηχανής θεός». Αυτόν τον έχει πάντοτε στη διάθεσή του ο μυθιστοριογράφος Αρκάδιος, για να τον βγάσει από το αδιέξοδο. Στο τέλος συμβιβάζεται ο άτεγκτος, ο ασυμβίβαστος, ο μονόχνωτος.

Σ' ένα από τα κεφάλαια του «Δαίμονες και σταυροί» ο Αρκάδιος ενημερώνει περισσότερο καθαρά για τις φιλοσοφικές και πολιτικές του απόψεις: Φταίει η ασπική Δημοκρατία. «Αυτή εκτρέφει, επιτρέπει να εκτραφούν, τέτοια τέρατα (Νιάρχοι, Ωνάσπδες), δράκοντες που καταντούν να γίνουν οι πλούσιοι, οι υπερπλούσιοι δηλαδή! ... Έτσι λέμε, αυτό περιοριζόμαστε να κάνουμε, συνέχισε ο Θεοφάνης. Να τους μουντζώσουμε... μόνο. Κι αυτοί σκοτίστηκαν, ξέρεις... Είπα πως φταίει η ασπική δημοκρατία, η ασπική κοινωνία. Εγώ είναι γνωστό, δεν ανήκω σε κανένα κόμμα κόμμα, η σίγμα σίγμα ή οποιοδήποτε άλλο γράμμα επαναλαμβανόμενο. Άλλωστε... «ειρήσθω εν παρόδω», κι αυτοί έννοια σας, κι αυτοί προς τα εκεί βλέπω να βαδίζουν. Κι αυτοί άρχισαν να τους φτάνουν του πλούσιούς τους! Μάλιστα βίλλες κι αυτοκίνητα διπλά, και παραθερισμοί στις ακτές της Μαύρης Θάλασσας, γούνες και διαμαντικά και μεγάλοι μισθοί! Ναι, ναι, πήραν δρόμο κι αυτοί. Φυσικά οι πλούσιοί τους, που λέμε, είναι καλλιτέχνες του θεάτρου, του κινηματογράφου, οι συγγραφείς, οι αρχιμηχανικοί, οι μεγάλοι τους επιστήμονες και λοιποί. Οποιοδήποτε όμως, μια που οι πολλοί κι εκεί, δεν έχουν ακόμα ένα σπιτάκι της προκοπής, δικό τους, το να έχουν μερικοί δύο κατοικίες, απ' τις οποίες η μια βίλλα στην εξοχή και κούρσες και τα ρέστα, είναι για μένα απαράδεχτο! Κατηγορούσαν τόσα χρόνια τους άλλους και τώρα βαδίζουν κι αυτοί «επί τα ίχνη!»...»

Το συμπέρασμα του είναι: ούτε δεξιά, ούτε αριστερά, ούτε κέντρο. Αυτές οι παλιοκοινωνίες θα καταστραφούν. Και έρχεται το ερώτημα: Τί χρειάζεται; ΚΑθαρηση, Καιάδας, Σπάρτη! Ζωή καθαρά σπαρτιακή! Λύσεις του καφενεύου. Παντού, σε όλες τις σελίδες του, παραμένει ο απροσάρμοστος μικροαστός, που δραπετεύει από το στενάχωρο περιβάλλον του με το ονειροπόλημα. Στις πιο δύσκολες στιγμές της ζωής του ελπίζει να καταφέρει κάποτε να ξεφύγει τον κλοιό και έστω με άσπρα μαλλιά και με πόδια, που ίσως θα τρέμουν, θα πάει εκεί στις όχθες του Αμαζονίου να πλανιέται, όσες μέρες θα του έχουν απομείνει, μέσα στην ερημιά και στη λευτεριά, το πιο μεγάλο, το ανεχτίμητο αγαθό των ανθρώπων τούτου του πλανήτη!...

Στη νουβέλα «Σε πόλεμο με τον εαυτό μου» (1932) ο ήρωας του μέσα στη βαθύτατη κρίση του μεσοπολέμου ανηδρούσε κάποτε με τη συμμετοχή του στο κομ-

μουνιστικό λαϊκό κίνημα. Από αυτή τη λύση κάποια αδυναποσμένη απήκηση έμενε στη δεύτερη νουβέλα του «Κρίσις...» (1934). Όμως στα άλλα του μυθιστορήματα η ονειροπόληση κατέληγε στην αποφυγή των ανθρώπων. «Στη συλλογή από μαχαίρια» σε μια εξιστόρηση της πορείας του ανθρώπου μέσα στο χρόνο από την εποχή των Φαραώ ως τα σήμερα κρίνει ότι «οι άνθρωποι απέτυχαν, πέρα για πέρα, στους περισσότερους τομείς». Και απαριθμεί τις εκδηλώσεις της αποτυχίας: «*Η παντοδυναμία του μεγάλου κεφαλαίου κι η σημερινή διαίρεση σε δύο κόσμους, που κι οι δύο βρίσκονται καθισμένοι πάνω σε αναρίθμητους μεγατόνους πυρηνικών βομβών. Αναφέρεται μ' επιμονή στα εγκλήματα του Βιετνάμ, της Μέσης Ανατολής και σε άλλα. Οι πράξεις αυτές, οι πέρα για πέρα ανπανθρώπινες βαρύνουν όλους αυτούς που κυβερνούν τις τύχες της Αμερικής. Βαρύνουν όλους τους κατοίκους της χώρας αυτής - ομηλικούς της μειοψηφίας και σιωπηλούς της πλειοψηφίας -. Κι ακόμα δε βαρύνει μόνο αυτούς. Βαρύνει όλους τους κατοίκους της Γης, όλους τους ανθρώπους... Όλοι είναι υπεύθυνοι για τα τέρατα που βγαίνουν, κάθε φορά, με ανθρώπινο σχήμα.*» Κοντά σ' αυτές τις αγριότητες προσθέτει τα ναρκωτικά, την έκλυση των ηθών κ.ά. Παραθέτει γνώμες άλλων σοφών που ρίχνουν την ευθύνη σε δικαίους και αδίκους αδιάκριτα, χωρίς να καταδικάζουν συγκεκριμένους εγκληματίες.

Ενώ όμως τα φέλνει για τα καλά τους εφοπλιστές και στο μεγάλο κεφάλαιο - οποία αντίφαση καταπληκτική - το μυθιστόρημά του «Πίσω από τον ήλιο», που αναφέρεται στους ανθρώπους τους καταπιεσμένους, τους αδικημένους, τους πεινασμένους, που δεν έχουν στον ήλιο μοίρα, το αφιερώνει στον Ωνάση: «*Το βιβλίο τούτο χαρίζεται στον Αριστοτέλη Ωνάση, τον Έλληνα με τον μεγαλύτερο εμπορικό στόλο στον κόσμο, που θα προσφέρει γενναιοδωρα στην πατρίδα μας ένα πολεμικό πλοίο με τ' όνομά του!!*». Το «Δαίμονες και σταυροί», με το οποίο καταγγέλει τη σαπίλα του κράτους, το κράτος της ολιγαρχίας, του ρουσφεπού, της γραφειοκρατίας το αφιερώνει «*στη μνήμη του μεγάλου Γεωργίου Αγγέλου Βλάχου*», στον «κατ' εξοχήν» άνθρωπο των πολιτικών παρασκηνίων, των κυβερνητικών μαγειρείων.

Ο Αρκάδιος Λευκός είναι ένας συγγραφέας δυνατός, θα έλεγα πολύ δυνατός, έχει φαντασία, δίνει τους μύθους του με αληθοφάνεια, κάθε μύθος του είναι διαφορετικός από το μύθο του προηγούμενου μυθιστορήματός του, σε κάθε νεότερο μυθιστόρημα του παρουσιάζει βελτίωση στην απόδοση του μύθου. Όταν συγκρίνεις τα πρώτα με τα τελευταία, τα πρώτα τα βρίσκεις αρκετά αδύκιμα.

Όλα τα μυθιστορήματα ή νουβέλες του ξεχωρίζουν μέσα στη νεοελληνική πεζογραφία με την πρωτοτυπία του μύθου τους και εντελώς προσωπικό, γοργό γράψιμο. Το «Δαίμονες και σταυροί» - ο πρωταγωνιστής του από τους ασταμάτητους διωγμούς του από τους «δαίμονες» (βουλευτές, νομάρχες, υπουργούς) γίνεται προληπτικός και βγαίνοντας από το σπίτι του κάνει σταυρό για να μην του τύχει και νέα αναποδιά - το ζημιώνει η έκτασή του, αλλά το σώζει η εφευρετικότητα με την οποία ξεσκεπάζει τη γραφειοκρατία, τη ρουσφετολογία που παίρνει και δίνει και μετατρέπει το δημόσιο υπάλληλο σε μηχανάκι του πολιτευτή.

Ο κεντρικός ήρωας όλων των μυθιστορημάτων του, ας το ξαναπώ, είναι ο ίδιος ο συγγραφέας, ο Αρκάδιος ο ίδιος, ο ιδιότροπος, ο αδιόρθωτος, το στραβόξυλο. Ένα πρόσωπο με το οποίο διαρκώς συγκρούεται είναι η γυναίκα, η σύζυγός του, η προσωποποίηση του ρεαλισμού στην αντιμετώπιση των καθημερινών προβλημάτων της οικογενειακής ζωής. Συντηρητική, πάντα επίμονη να τον προσγειώσει. Αυτός πάει να σώσει την Ελλάδα και τον κόσμο ολόκληρο ένα άτομο μεμονωμένο, φυγόκο-

σμο, ένας μισάνθρωπος. Τα παθήματά του του δίνουν να καταλάβει πως η θεραπεία του κακού δε σπκώνει ρομαντισμούς, ουτοπικές λύσεις. Αυτός όμως επιμένει. Με την «Παράβαση» στη «Συλλογή από μαχαίρια» είναι σα να το ομολογεί αυτό κι ο ίδιος ο συγγραφέας που... διαφωνεί με τον ήρωά του!!! Αλλ' ακριβώς η «Παράβαση» αποκαλύπτει την αφέλεια του Αρκαδίου, του «μετά Χριστόν Προφήτη», του ουτοπιστή σε χρόνια που δεν σπκώνουν ουτοπίες.

Για τη διόρθωση των ανθρωπίνων προτείνει στη θέση των ως τώρα πολιτευμάτων τις «*Ηνωμένες Πολιτείες της Γης*», την παγκόσμια κοινότητα. «*Θα διοικείται από τους μεγάλους των πέντε Ηπείρων και από τοπικά συμβούλια. Η ιδιοκτησία καταργείται. Το χρήμα καταργείται. Οι χρηματοπισμοί και οι μαρξισμοί καταργούνται.*» Το σημερινό Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) τον ονομάζει Ο.Χ.Ε. (Οργανισμό Χωρισμένων Εθνών). Αλλά για να στήσει τις Ηνωμένες Πολιτείες του θα χρειαστεί «*να καταστραφεί από τη ρίζα του ό,τι έφαξε ο άνθρωπος μέσα σε χιλιετίες, να γυρίσει πίσω χιλιετίες προόδου, για να σωθεί από την κακή χρήση των κατακτήσεών του*». Μαζί με τα ξερά, θα πάνει, φυσικά και τα κλωρά. Αλλά δε γίνεται αλλιώς. Δεν είναι δυνατόν να ξεχωριστούν. Δεν λείπουν βέβαια οι Ηρόστρατοι στην εποχή μας, που προ πολλού έχουν αναλάβει να εξαφανίσουν και το παραμικρό ίκνος ζωής από τον πλανήτη μας. Μα αν είναι να εμποδιστεί το έργο της καταστροφής, στα πρώτα που πρέπει να γίνουν περιλαμβάνεται η διαφύλαξη αυτών των «κλωρών» του ανθρώπινου πολιτισμού. Χωρίς αυτή την υπεράσπιση των κατακτήσεων του ανθρώπου από την εμφάνισή του στη γη ακόμα, η σωτηρία της ζωής είναι αδύνατη. Όσο ο πολιτισμός ανεβαίνει και απλώνεται σε όλους τους ανθρώπους και προ παντός στις πλατές μάζες, τόσο και η πρόληψη της καταστροφής είναι πιο σίγουρη.

Το παραλήρημα του Αρκαδίου παίρνει τεράστιες διαστάσεις. Φτάνει να επικαλείται την επιστροφή στην κατάσταση του ζώου. Όσο και να δικαιολογείται ο πανικός από τις αιτίες που τον γεννούν και από τις φριχτές δοκιμασίες στην κοινωνική ζωή, μια τέτοια επίκληση καταντάει εξωφρενισμός. Βέβαια δεν είναι ο μόνος στην παγκόσμια και την ελληνική λογοτεχνία που παραλογίζεται. Όμως είναι περίπτωση ενδεικτική. Κανείς άλλος στην πεζογραφία μας του μεσοπολέμου και στη συνέχεια, δεν έχει εκφράσει με τόση ενάργεια τον πανικόβλητο μικροαστό διανοούμενο. Κι αυτό του δίνει μια θέση στην ιστορία της λογοτεχνίας μας.